

Opilionieuws

Nieuwsbrief van de werkgroep hooiwagens EIS-Nederland

Jaargang 1, nummer 2, november 2007

Voorwoord

Twee geïntroduceerde hooiwagensoorten eisten dit jaar de meeste aandacht op: *Nelima doriae* en *Leiobunum spec.* Dat is op zichzelf al bijzonder, omdat tot nu toe geen enkele hooiwagensoort in ons

land geïntroduceerd was. De twee soorten zijn elkaars tegenpolen. De nieuwe, kleine *Nelima* heeft heel bescheiden aan de Maas bij Kessel (L.) pootjes aan de grond gekregen. Maar die tot nu toe niet geïdentificeerde *Leiobunum* lijkt – met een ‘spanwijdte’ van 18 cm! – aan een vernietigende, niet te stuiten opmars in Europa te zijn begonnen! In het algemeen was 2007 een matig jaar voor hooiwagens. Vooral in het stedelijk gebied waren de aantallen van gewoonlijk algemene soorten als *Leiobunum rotundum* en *Opilio canestrinii* ongewoon laag. Maar in bossen en in het rivieren-gebied viel het mee.

Een goed jaar wenst jullie

Hay Wijnhoven, 15 november 2007

Het jaar 2007

12 augustus. Excursie rond Wageningen met Jinze. Overal waar we onze fietsen parkeerden zat *Dicranopalpus ramosus*: arboretum De Dreijen, arboretum Belmonte, Wageningse Berg en de haven. Een mooie vondst was *Astrobus laevipes* onder puin in een verwaarloosd meidoorn-struweeltje bij de haven. Dit biotooptype is zó kenmerkend voor deze soort, dat je bijna kunt beweren: “Als je ‘m daar niet vindt, zit ie er niet!” Overige soorten: *Phalangium opilio*, *Nemastoma dentigerum*, *Opilio saxatilis*, *O. canestrinii* en *Paroligolophus agrestis*.

12 oktober. Excursie met Jinze naar Ooij: de Vlietberg, een gerestaureerde steenoven en het bedrijfsterrein van Reomie. Het werd een heel vruchtbare dag met 12 soorten hooiwagens: *Leiobunum rotundum*, *Nelima sempronii*, *Opilio canestrinii*, *Opilio saxatilis*, *Mitopus morio*, *Rilaena triangularis*, *Phalangium opilio*, *Oligolophus hanseni*, *Oligolophus tridens*, *Astrobus laevipes*, *Trogulus tricarinatus* en *Leiobunum spec.* Vooral *T. tricarinatus* (Fig. 1, 2) en *O. hanseni* (Fig. 3) zijn bijzonder omdat het maar heel zelden lukt om ze te vinden.

Databestand. Tot nu toe zijn 11.632 hooiwagens in mijn bestand opgenomen: 2010 vondsten van 29 soorten.

Fig. 1. Jinze fotografeert zijn mooie vondst van *Trogulus tricarinatus* bij de oude, gerestaureerde steenoven in Ooij, 12.x.2007 (Foto HW).

Fig. 2. *Trogulus tricarinatus* op Jinze's hand, Ooij, 12.x.2007 (Foto J. Noordijk).

Fig. 3. *Oligolophus hanseni*, mannetje. Deze soort lijkt op een donkere uitvoering van *Paroligolophus agrestis*. Vlietberg, Ooij, 12.x.2007 (Foto J. Noordijk).

Waarneming.nl. Sinds kort ben ik als admin actief op Waarneming.nl. De soortenlijst hooiwagens kan nu worden aangepast en aangevuld. Het foto-

archief is al op foutieve determinaties gescreend. De betrouwbare gegevens zijn een welkome aanvulling op het landelijke bestand.

Nieuws

Leiobunum spec

Het is een enerverend jaar geweest wat deze, nog steeds onbekende, *Leiobunum*-soort betreft (Fig. 5). Op een Duitse website (Martin Lemkes Spinnenforum, Forum Mittel-Europäischer Spinnen) herkende ik hem van foto's. Daarop kwamen meldingen binnen uit Saarbrücken, Essen en uit Oostenrijk. Webmaster Martin Lemke plaatste vervolgens een oproep op de homepage. Die resulteerde in nog meer meldingen. Kennelijk is deze geïntroduceerde soort al in delen van Europa ingeburgerd. De bekende waarnemingen zijn ongetwijfeld het topje van een ijsberg.

Nu Jochen Martens, Axel Schönhofer en ondergetekende een publicatie hebben voorbereid, kan ik deze zaak even laten rusten (Wijnhoven et al. 2007, in druk).

Wel zetten we onze inspanningen voort om de soort gedetermineerd te krijgen. Na Spanje/Noord-Afrika en Mexiko/VS, richt onze aandacht zich nu op Japan als mogelijk land van herkomst.

Die hooiwagen zelf is intussen doodleuk bezig in enorme groepen (aggregaties tot meer dan duizend exemplaren!) ons land te veroveren. Matty Berg meldde hem van muren van zijn huis in Westzaan! En onlangs dook hij op in Osdorp. In het rivierengebied is hij nu gevonden aan de Waal over een afstand van ruim 40 kilometer, van Spijk (bij Lobith) tot aan Druten. Dat betekent dat hij nu gemeld is van Amsterdam tot aan de Bodensee in Oostenrijk!

Nelima doriae

Sinds de vondst van deze oorspronkelijk mediterrane soort (Fig. 4), in november 2006 in een eikenhoutwal aan de Maas bij Kessel (L.), ben ik geregeld naar deze vindplaats teruggeweest. Hij is eenvoudig te vinden, wat duidt op een flinke populatie. Tot nu toe zijn 156 exemplaren in mijn bestand opgenomen van 10 hectarehokken. Gedurende het hele jaar zijn juvenielen in alle stadia aanwezig, de volwassen dieren vooral in voor- en najaar, wat wijst op twee generaties per jaar.

Fig. 4. *Nelima doriae*, vrouwtje, op een stuk beton, Kessel 2.xi.2007 (Foto HW).

Nelima sempronii

De vochtige, 'gematigde' zomer is *Nelima sempronii* goed gekomen. Hij is weer op meerdere plaatsen aan de Waal oostelijk van Nijmegen gevonden, soms in redelijke aantallen, van Millingen tot aan de Vlietberg (Ooij). Ten westen van Nijmegen lijkt hij nog niet te zitten.

Astrobus laevipes

Deze hooiwagen is algemener in het rivieren-gebied dan verwacht. Hij is nu aan de Nederrijn en aan de Waal gevonden. Hij zal dus ook wel aan de IJssel voorkomen.

Nemastoma bimaculatum

Tot aan de jaren 1980 was *Nemastoma bimaculatum* alleen uit Zuid-Limburg bekend. Maar het afgelopen jaar heb ik hem (steeds syntoop met *N. lugubre*) op verschillende plaatsen in Limburg gevonden, zodat nu een beeld is ontstaan van een min of meer aaneengesloten verspreiding van de Nijmeegse stuwwal tot in Zuid-Limburg. Vondsten in de provincie Zeeland doen vermoeden dat deze soort in ons land wijd verbreid is, zuidelijk van de grote rivieren.

Plannen, doelen voor 2007

- In 2008 hoop ik eindelijk een nieuwe tabel te publiceren.
- Het rivierengebied blijkt erg interessante biotopen voor hooiwagens te bevatten. De werkgroep gaat hier het komende jaar meer aandacht aan besteden.

Publicaties in 2007

Noordijk, J., H. Wijnhoven & J. Cuppen 2007. The distribution of the invasive harvestman *Dicranopalpus ramosus* in the Netherlands (Arachnida: Opiliones). – Nederlandse Faunistische Mededelingen 26: 65–68.

Wijnhoven, H. 2007. De hooiwagen *Nelima doriae* nieuw voor Nederland (Opiliones: Phalangidae). – Nederlandse Faunistische Mededelingen 26: 69–76.

Wijnhoven, H., A. Schönhofer & J. Martens 2007 (in druk). An unidentified harvestman *Leiobunum* spec alarmingly invading Europe (Arachnida: Opiliones). – Arachnologische Mitteilungen.

Colofon

Opilionieuws is nieuwsbrief en contactorgaan van de hooiwagenwerkgroep van de stichting European Invertebrate Survey Nederland (EIS). Het verschijnt minstens een keer per jaar. Bijdragen zijn welkom. Op verzoek wordt de nieuwsbrief per email toegestuurd.

Opilionieuws is samengesteld uit de woorden *Opilio* en *nieuws*. *Opilio* is een hooiwagengenus dat in ons land met drie soorten vertegenwoordigd is. We komen het woord ook als soortnaam tegen bij *Phalangium opilio*. De onderstrepingen vormen samen het woord *Opiliones*: de orde hooiwagens.

Werkgroepleden

samenstelling en correspondentie:

Hay Wijnhoven (coördinator)
Groesbeeksedwardsweg 300
6521 DW Nijmegen
hayw@xs4all.nl

Ger Spoek (erelid)
Havixhorst 14
7824 BS Emmen

Jinze Noordijk
Van der Waalsstraat 34
6706 JR Wageningen
Jinze.Noordijk@wur.nl

Ruud van der Weele
Vliegerweg 11
4101 JK Culemborg
rvanderweele@gmail.com

Fig. 5. Een aggregatie van 340 exemplaren *Leiobunum* spec. De hooiwagens rennen alle kanten op als je ze te dicht nadert. Heel kenmerkend zijn het zeer donkere uiterlijk, de witte tibiatoepjes van de poten en een groene metaalglans. Reomie, Ooij, 31.viii.2007 (Foto HW)